

Tavuklarda Sağlık Kontrol Programı

Prof. Dr. Mehmet Akan
Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Klinik Öncesi Bilimler Bölümü
Mikrobiyoloji Ana Bilim Dalı
akan@ankara.edu.tr

Tavuk üretiminin artmasına paralel olarak sağlık problemlerinde artış olmuştur. Genel olarak uygun bakım-idare koşullarında uygun besleme, tavukların iyi bir performans göstermesini sağlar. Ancak herhangi bir sağlık problemi şekillenmesi, uygun bakım-idare ve besleme yapılsa bile performans hedeflerinde gerilemeye neden olur. Bu nedenle öncelikli olarak tavukların üretim sürecinde sağlık bileşeni önemlidir. Üretim artışları, hem kümes kapasitelerini hem de belirli bölgelerdeki popülasyonu ciddi düzeyde arttırmıştır. Kapasite ve popülasyondaki artışlar, kümeste ve/veya bölgede hastalık çıkması durumunda kayıpların da yüksek olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle üretimin tüm aşamalarını kapsayan 'Tavuklarda Sağlık Kontrol Programı' geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

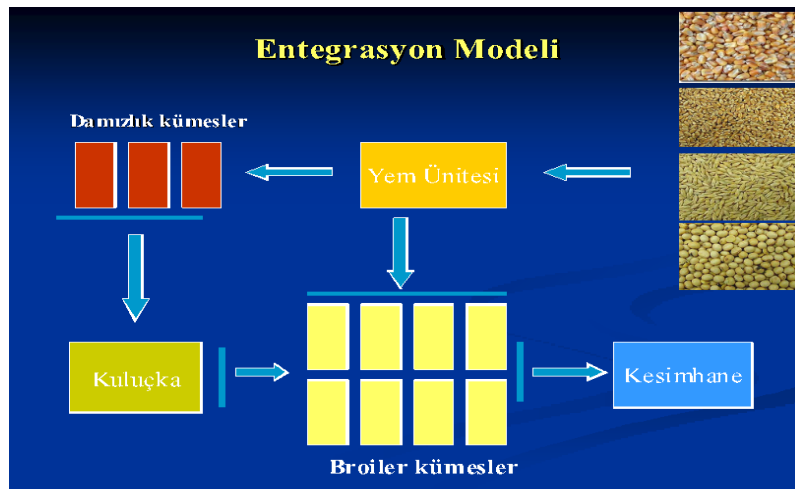
Sağlık Kontrol Programı, tavukların sağlıklı yetiştirilmeleri sağlayacak düzenlemelerden oluşur ve amacı, üretimde performansın artırılması ve üründe insan sağlığını korumayı hedeflemelidir. Bu kapsamda sadece bir hastalığın kontrolü yoktur ve toplam iyileşmeyi amaçlar. Örneğin broiler sürülerde performansı olumsuz etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik çalışmaları içerdiği gibi aynı zamanda gıda patojenlerinin kontrolünü de içine alır. Bu programın yürütülmesinde hem üretimi hem de sağlığı bilen bir ekip görev almalıdır. Çünkü üretim performansı ve sağlık birbiri ile direkt ilişkili konulardır.

Sağlık kontrol programının hedefleri, hastalık etkenlerinin yayılmasını engellemek, hayvanların hastalıklara karşı direncini/bağışıklığını arttırmak ve gerekli olduğu durumlarda hastalıkların etkin tedavisini gerçekleştirmektir. Bu hedeflere ulaşılması sonrasında, verimli üretimle birlikte hem hayvan sağlığının hem de insan sağlığının korunması amacına ulaşılmış olacaktır. Sağlık Kontrol Programı çok bileşenli işlemlerden oluşmaktadır. Bu nedenle her bir aşama dikkatli bir şekilde kayıt altına alınmalı ve karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmelidir.

Tavuklarda sağlık kontrolünü etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerin detaylı değerlendirilmesi, sağlık kontrolünde başarıyı getirecektir. Sağlık kontrolünü etkileyen temel bileşenler aşağıda sunulmuştur.

İşletmenin yapısı

Kümes kapasitelerin ve bölgesel üretiminin artması, aynı zamanda işletmelerde yapısal düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Ülkemizde broiler üretimin büyük bir bölümü (>%85) entegrasyon modeliyle yapılmaktadır (Şekil 1).

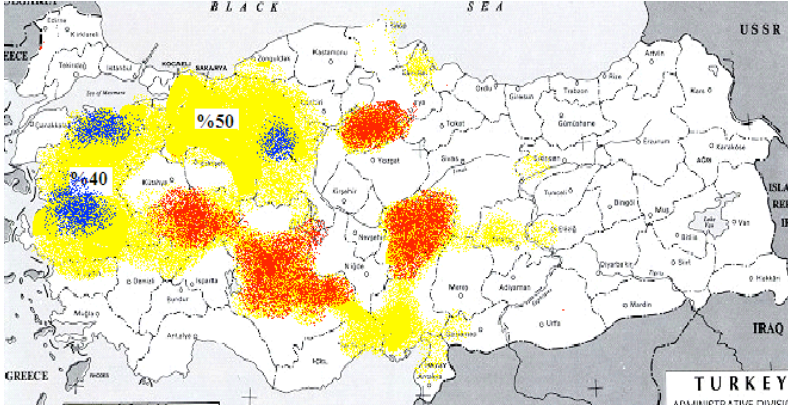

Şekil 1. Broiler entegrasyon modeli

Bu modelde entegre firma, civciv ve yem sağladığı üreticilerden piliçleri alarak kesimhaneye taşımakta ve kesim işlemini takiben broiler etinin satış/dağıtımını yapmaktadır. Üreticilere aynı zamanda teknik hizmet sağlanmakta ve sağlık kontrolü merkezi şekilde yürütülmektedir. Yumurta üretiminde ise farklı üretim modelleri bulunmaktadır. Bu işletmelerde sağlık kontrolü, işletmenin yapısına göre farklılık göstermektedir.

Bölgesel üretim

Ülkemizdeki tavuk üretimi bölgesel olarak değerlendirildiğinde, bazı bölgelerde broiler, bazı bölgelerde ise yumurta üretiminin yoğunlaştığı görülmektedir (Şekil 2). Belirli bölgelerde ise hem broiler hem de yumurtacı üretim yapılmaktadır. Hindi üretimi ise Türkiye’de sınırlı artış göstermiştir.

Şekil 2. Tavuk üretiminin coğrafik dağılımı (● : broiler; ● : yumurtacı; ● : karışık)

Belirli bölgelerde üretimin yoğunlaşması ve aynı bölgede çok sayıda firmanın faaliyet göstermesi, farklı yaş gruplarındaki hayvanların bir arada olmalarına neden olmaktadır. Broiler üretimi yapılan kümeslerde biyogüvenlik uygulamalarının standart bir şekilde uygulanmaması, yoğun üretim yapılan bu bölgelerde herhangi bir hastalık probleminin görülmesi sonrasında, problemin çözümünü zorlaştırmakta ve kalıcı olmasına neden olmaktadır.

Bakım-idare

Bakım-idaresi uygulamalarında görülen problemler, hastalıkların seyirlerine etki edebilirler. Bu gibi hastalıklar, bakım-idare ile ilişkili hastalıklar olarak isimlendirilebilirler. Bakım-idareyle ilgili olarak özellikle havalandırma başta olmak üzere, altlık kalitesi, su/yem, ışık programı, kümes bileşenleri gibi faktörler değerlendirilmelidir. Ayrıca bakım-idare ile ilişkili personel de uygulamalar konusunda yeterince bilgilendirilmelidir. İyi gözlem ile uygulamaların karşılaştırmalı değerlendirilmesi, bakım-idare ile ilişkili problemleri ortaya koymada yararlı olacaktır.

Biyogüvenlik

Biyogüvenlik kısaca mikroorganizmaların kontrolüdür ve hastalıklara karşı ilk savunma noktasıdır. Biyogüvenlik, işletmelere mikroorganizmaların girişinin önlenmesi ve bu işlemin başarılmasıdır. Karmaşık olmayan basit işlemleri içerir. Bir sistemdir ve iyi koordinasyon ve iletişim ile çalışır (Kümes-Entegrasyon-Bölgesel-Ülkesel düzeyde olabilir) ve sürekli eğitim ister. Biyogüvenlik sistemi, mikroorganizmaları elimine etmeli ve mikrobiyal üremenin kontrolü sağlanmalıdır.

Mikroorganizmaların yayılmasında, canlı ve cansız birçok kaynak rol alabilir. Bu nedenle işletmelerde/kümeslerde sağlık kontrolü için, izolasyon (kümesin/işletmenin çevreden ayrılması), trafik kontrol (insekt, rodent, kuş, yırtıcı hayvan ve pet dahil) ve dezenfeksiyon/sanitasyon uygulamaları yapılmalıdır.

Kayıtlar ve izleme programları

Üretimin tüm birimlerinde kayıtlar çok iyi tutulmalı ve izlenebilir olmalıdır. Bu bilgiler birim yöneticileri tarafından gerektiği durumlarda geçmişe yönelik değerlendirilmeli ve raporlanmalıdır. Kayıtlı bilgiler, ilgili birimlerle paylaşılabilir olmalıdır.

Yem ünitesinde hammaddelerinin ve yem katkılarının kontrolü ve etkilerinin takibi önemlidir. Bu amaçla hammaddelerin kontrolü amacıyla mikrobiyolojik analiz ve toksin araştırılması yararlıdır. Üretilen yemlerin içerik analizlerinin yanı sıra sağlıkla ilgili mikrobiyolojik ve toksikolojik analizler yapılabilir.

Damızlık civcivler, kümese geldiğinden aşamadan başlayarak serolojik testler ve bakteriyolojik yoklamalarla takip edilir. Aşılama yapılışını takiben bağışıklık düzeyini kontrol etmek ve bazı hastalıkların pratik takiplerini yapmak için serolojik izleme programları uygulanır. Ayrıca birçok entegrasyonda rutin salmonella kontrolleri damızlık civcivlerin kümese girişlerinden itibaren yapılmaktadır.

Kuluçkada performans kayıtlarına ilave olarak sağlık kontrolleri de yapılmaktadır. Yapılan tüm işlemler sistematik olarak yapılmalı ve oluşan problemler ilgili birimlerle paylaşılmalıdır. Kuluçkada tutulan kayıtların, hem damızlık birimlere hem de ticari kümeslerle ilgili kontrollerde önemli katkısı vardır. Kuluçkada sağlık kontrolü ile yapılan uygulamaların en yaygını, dezenfeksiyon sonrasında mikrobiyolojik kalite kontrolleri ve salmonella izlenmesidir.

Broiler/yumurtacı sürülerde performans kayıtları geriye yönelik değerlendirilebilir şekilde tutulmalıdır. Sağlıkla ilgili her problem ayrıntılı değerlendirilmeli ve gerektiği durumlarda laboratuvar desteği alınmalıdır. Yapılan tüm uygulamaların sonuca etkisi de kaydedilmelidir.

Tedavi

Kanatlı hayvanlarda hastalık problemleri zaman zaman ortaya çıkmaktadır. Böyle durumlarda ilaçlarla tedavi işlemi uygulanır. Tedavinin başarılı olabilmesi için öncelikle problemin doğru teşhisi, tedavi seçeneklerinin gözden geçirilmesi, tedaviye başlanması ve uygulama sonrası değerlendirme yapılmalıdır.

Aşı programı

Kanatlı hayvanları, hastalıklara karşı korumanın en etkin yollarından biri aşılama programıdır. Aşı uygulamalarının bir program dahilinde uygulanması ve etkinliklerinin izlenmesi gerekir. Aşı programlarının oluşturulmasında entegre/işletme/bölgedeki hastalık dağılımlarının iyi bilinmesi önemlidir. Buna ilave olarak aşılar ve temel bağışıklık bilgilerinin birlikte değerlendirilmesi gerekir. Bu işlemde, aşı seçimi, aşılama programının oluşturulması, aşılama, aşılama sonrası yapılacak işlemler ve programın değerlendirilmesi aşamaları bulunmaktadır.

Hastalıkların dağılımı

Kanatlılarda görülen hastalıkları iki ana grupta toplamak uygun olacaktır. Bunlar, sadece kanatlı sağlığını etkileyenler ve insan sağlığı için önemli olan hastalıklardır.

Kanatlı sağlığını etkileyenler hastalıklar arasında solunum sistemi hastalıkları ilk sıralarda yer almaktadır. Bu hastalıkların etiyolojileri iyi bilinmesi karşın genellikle çoklu faktörlerin etkili olması, kontrolde sıkıntılara yol açmaktadır. Bunun dışında sindirim sistemini etkileyen hastalıklar da önemli ekonomik kayıplara yol açmaktadır. İmmünyüpresif hastalıklar, hem performansla direkt etkileri hem de diğer hastalıklara karşı predizpozisyon oluşturması bakımından değerlendirilmelidir. Genel olarak hastalıklar, Gumboro, IB, SHS, CRD, bakteriyel septisemiler, Clostridial infeksiyonlar, Ornitobakteriyozis, tavuk kolerası, koriza ve koksidiyozis olarak sıralanabilir.

Kanatlı ve insan sağlığını etkileyenler hastalıklar, viral ve bakteriyel olmak üzere gruplanabilir. Viral olanlardan kuş gribi (AI) ve yalancı veba (NDV) ile bakteriyel olanlardan Salmonella spp. Ve Campylobacter spp. infeksiyonları sayılabilir. Bu hastalıklardan kuş gribi 2005 yılında ilk kez ülkemizde görülmüştür. Tavukların yalancı vebası da insan sağlığı açısından düşük öneme sahiptir.

Bakteriyel etiyolojisi olan hastalıklar arasında yer alan salmonellozis ve kampilobakteriyozis, dünyada gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de görülmekte ve bu hastalıkların insan sağlığına potansiyel problemlerini azaltmak için çalışmalar yapılmaktadır.

Hastalıklarla ilgili çalışmalarda epidemiyolojik verilerin elde edilmesi, kontrol için oldukça önemlidir. Ülkemizde hastalıkların epidemiyolojilerine ilişkin sınırlı bilgiler bulunmaktadır.

Sonuç

Tavuk retiminde iyi organize edilmiş sağlık kontrol programlarının yürütülmesi, sağlıklı bir yetiştiriciliği sağlamanın en temel bileşenidir. Kanatlı sağlığının korunması, insan sağlığını direkt ve indirekt olarak etkilemektedir. Hastalıkların performans üzerine olumsuz etkileri, her zaman koruyucu programların yürütülmesinden daha pahalıdır. Hastalıkların epidemiyolojisinin belirlenmesi ve toplumun bilinçlendirilmesi için yoğun çaba sarf edilmelidir.

Kaynaklar

Makalede yer alan kaynaklar istendiėinde yazarından temin edilebilir.